

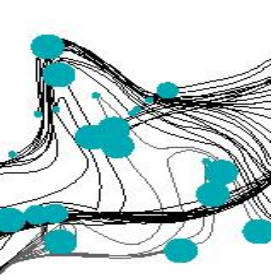
The image shows the University of Twente logo, consisting of the words "UNIVERSITY OF TWENTE" in large, white, three-dimensional block letters. The letters are placed on a well-maintained green lawn. In the background, there are various trees, including a prominent weeping willow, and a blue flag on a pole. A red running track is visible in the foreground, curving from the bottom right towards the center. The sky is bright blue with scattered white clouds.

# UNIVERSITY OF TWENTE

Formatief Toetsen in de klas,  
van theorie naar praktijk.

21 November 2018

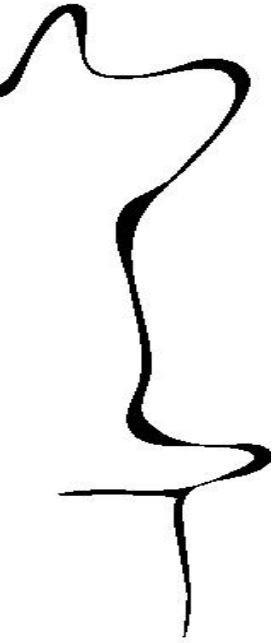
Christel Wolterinck, [c.h.d.wolterinck@utwente.nl](mailto:c.h.d.wolterinck@utwente.nl)  
Cindy Poortman, [c.i.poortman@utwente.nl](mailto:c.i.poortman@utwente.nl)



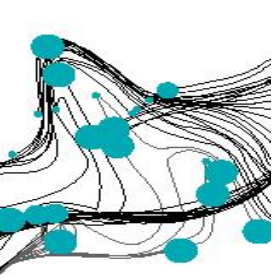
# LEERDOELEN

De deelnemers:

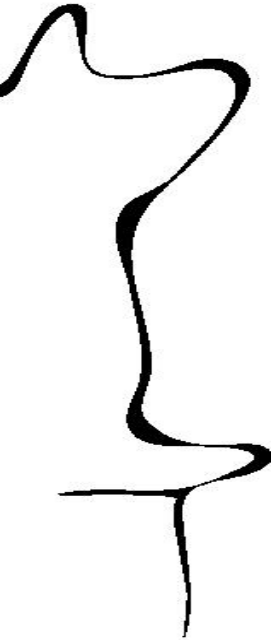
- Hebben inzicht in het concept formatief toetsen
- Kennen de 5 strategieën van formatief toetsen
- Krijgen inzicht in docent vaardigheden nodig voor formatief toetsen
- Krijgen inzicht in hoe formatief toetsen is in te zetten in de praktijk







# WAAROM TOETSEN?



Wat is de functie van toetsen in uw eigen praktijk?

- Ga naar [www.menti.com](http://www.menti.com)
- Gebruik de code **99 60 54**

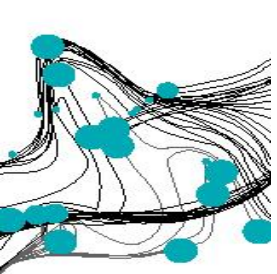
Maak een rangschikking:

- Kwaliteit van het gegeven onderwijs bepalen
- Leerproces van de leerling beoordelen
- Leerproces van de leerling begeleiden / sturen

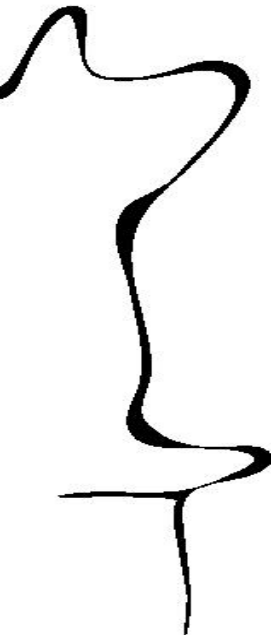


# Wat is de functie van toetsen in uw eigen lespraktijk

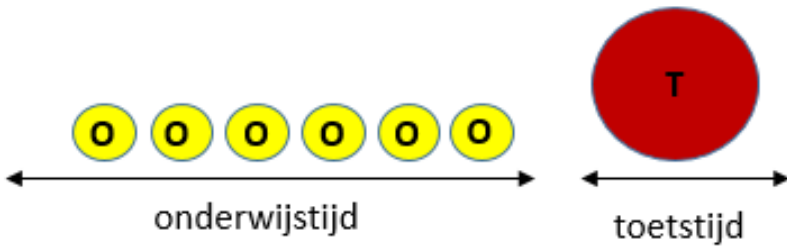




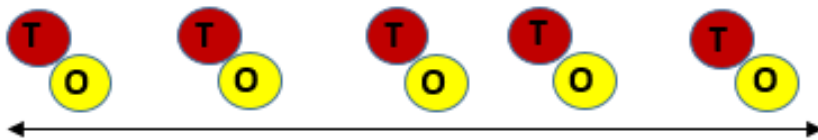
# BALANS.....



Ontwrichte verhouding tussen toetsen en leren



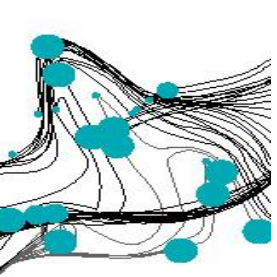
Integratie van toetsen en leren



**Formatief toetsen** heeft als doel informatie te geven aan de docent en leerlingen over de mate waarin de leerstof al wel of niet beheerst wordt. Deze informatie kan worden gebruikt om het leerproces waar nodig bij te sturen

**Toetsen zijn startpunt van leren!**

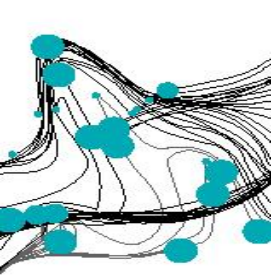




# FORMATIEF TOETSEN

- Definitie: het gebruik van toetsen om informatie te verkrijgen over het onderwijsleerproces om hier sturing aan te geven (Bennett, 2011; Black & Wiliam, 2009).
- Waarom belangrijk: kan leiden tot betere leerresultaten van leerlingen (Bennett, 2011; Black & Wiliam, 2009).
- Feedback speelt cruciale rol (Sadler, 1989; Van der Kleij, Vermeulen, Schildkamp & Eggen, 2015).





## FORMATIEF VERSUS SUMMATIEF



© designed door Freepik

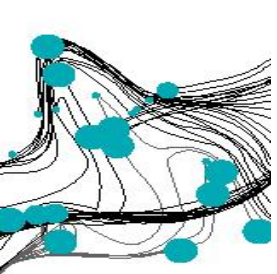
**Formatief toetsen** is als de kok de soep proeft:  
Gericht op de voortgang en ontwikkeling; moet er nog wat  
aan de soep worden toegevoegd?



© 2018 Manners Magazine

**Summatief toetsen** is als de klant de soep proeft:  
Gericht op het toekennen van een oordeel; is de soep van  
voldoende kwaliteit?





# TOETSING



*Informeel* informatie verzamelen over het leerproces, bv.:  
vragen in de klas,  
discussies in de klas,  
observeren

**Assessment for Learning (AfL)**

*Formeel* informatie verzamelen over het leerproces, bv.:  
diagnostische toetsen,  
enquêtes, externe toetsen

**Opbrengstgericht werken (OGW)**



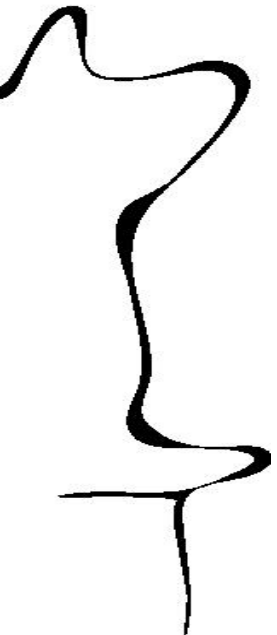
# ASSESSMENT FOR LEARNING: 5 STRATEGIEËN


	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	Leerdoelen en succescriteria	Informatie verzamelen	Feedback
Mede-leerling		Peer assessment	
Leerling		Self-assessment	

(Black & Wiliam, 2009)

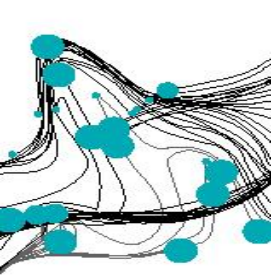


# LEERDOELEN EN SUCCESCRITERIA

- 
- “Starting with the end in mind” (Covey, 1989)
  - Leerdoelen: wat we willen dat leerlingen leren (niet wat ze doen!)
    - Specifiek
    - Ambitieus
    - Passend bij de groep
  - Succescriteria: de criteria die we gebruiken om te beoordelen of leeractiviteiten waar leerlingen aan deelnamen succesvol waren.
    - Samen met de leerling een neus voor kwaliteit ontwikkelen
    - Hierin kun je differentiëren (b.v. meer of minder ondersteuning)

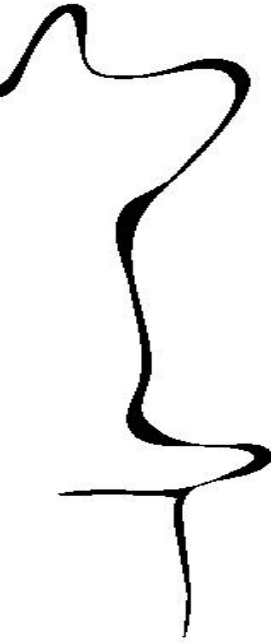


	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	Leerdoelen en succescriteria	Informatie verzamelen	Feedback
Mede-leerling		Peer assessment	
Leerling		Self-assessment	



# INFORMATIE VERZAMELEN OVER LEREN


- Je kunt pas de juiste informatie verzamelen als de **doelen en succescriteria** helder zijn.
- Je verzamelt informatie over **wat een leerling weet of kan**: het feit dat je er les over hebt gegeven wil nog niet zeggen dat de leerling het geleerd heeft.
- Verschillende vormen van informatie verzamelen, zowel formeel als informeel toetsen: discussies in de klas, vragen stellen, diagnostisch toetsen, mondeling, observaties, huiswerk etc.



	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	Leerdoelen en succescriteria	Informatie verzamelen	Feedback
Mede-leerling		Peer assessment	
Leerling		Self-assessment	

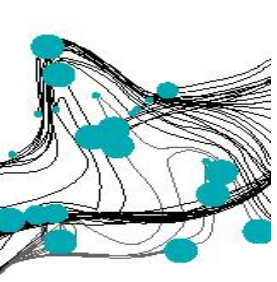


# FEEDBACK/ACTIE ONDERNEMEN

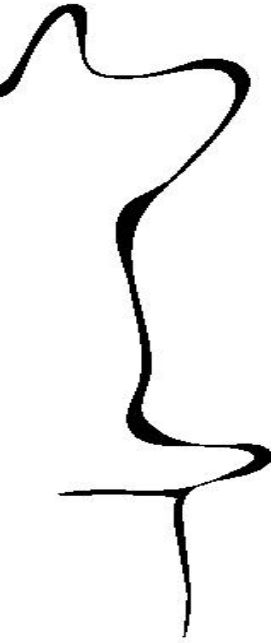
- Het geven van feedback over de voortgang van het leren
  - Correctieve feedback: het corrigeren van misconcepties en strategieën.
  - Bevestigende feedback: het laten weten aan de leerling dat hij/zij op het juiste spoor zit
  - Feedback moet:
    - Stimuleren tot nadenken (over prestaties en leren)
    - Informatie bevatten over hoe naar de gewenste situatie te komen (echter, niet de oplossing geven, leerlingen zelf de tijd en kans geven te verbeteren)
    - Verwerken van de feedback door de leerling moet meer tijd kosten dan het geven van de feedback door de docent
- 

	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	Leerdoelen en succescriteria	Informatie verzamelen	Feedback
Mede-leerling		Peer assessment	
Leerling		Self-assessment	





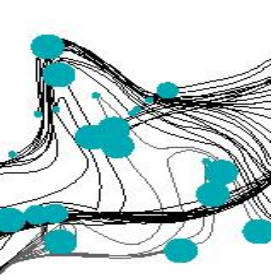
# PEER ASSESSMENT (FEED UP, FEED BACK, FEED FORWARD)



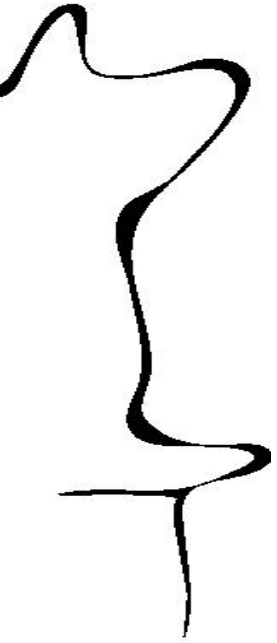
- Leerlingen kunnen van elkaar leren
- Peer feedback: elkaars werk van feedback voorzien: niet om te beoordelen, maar om te verbeteren
- Coöperatief, collaboratief leren: individuele verantwoordelijkheid essentieel
  - Iedere leerling moet zijn/haar best doen, anders slaagt de groep niet
  - Het moet duidelijk zijn wat iedere leerling heeft bijgedragen
- Vaardigheden waarin leerlingen getraind moeten worden; toepassen van leerdoelen en succescriteria, hoe geef je feedback, hoe stel je vragen etc.



	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	Leerdoelen en succescriteria	Informatie verzamelen	Feedback
Mede-leerling		Peer assessment	
Leerling		Self-assessment	

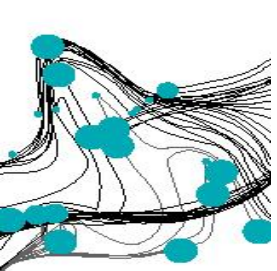


# SELF-ASSESSMENT (FEED UP, FEED BACK, FEED FORWARD)

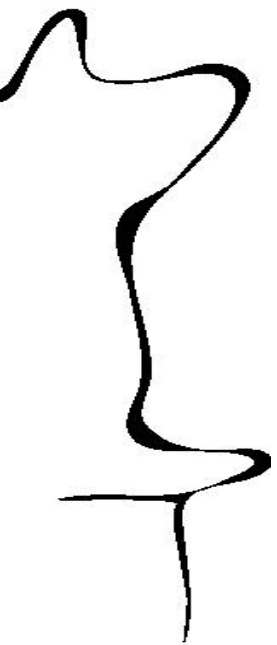


- Leerlingen zijn verantwoordelijk voor hun eigen leren
- Zelfregulatie en motivatie:
  - Leeractiviteiten koppelen aan persoonlijke doelen (leerdoelen en succes criteria)
  - Het verbinden van het doen van moeite aan succes (feedback)
  - Leerlingen hun eigen werk laten plannen (metacognitie)

	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	Leerdoelen en succescriteria	Informatie verzamelen	Feedback
Mede-leerling		Peer assessment	
Leerling		Self-assessment	



# ÉÉN GROOT IDEE!

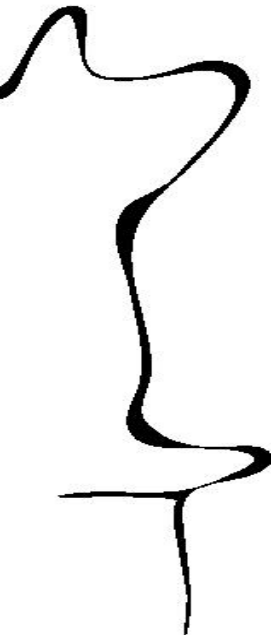


	Waar werkt de leerling naar toe?	Waar staat de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Docent	<p>Bewijs verzamelen over het leren van leerlingen en op basis hiervan de dagelijkse lespraktijk aanpassen om tegemoet te komen aan de behoefte van leerlingen.</p>		
Mede-leerling			
Leerling			



# FORMATIEF TOETSEN IS EEN COMPLEXE TAAK

Cognitieve taakanalyse: techniek om vaardigheden en kennis die experts gebruiken om een complexe taak uit te voeren te identificeren, analyseren en structureren?



Focusgroep bijeenkomsten met experts (o.a. docenten)



Lesobservaties en interviews met expertdocenten (NE-EN-NASK)



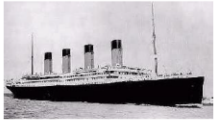


# PRAKTIJK

## Lessenserie leesvaardigheid Engels

(Tekst B1)

April 15, 1912



DailyPast.com correspondent James Wiley found himself aboard the RMS Carpathia and at the centre of a rescue drama as the ship races to the rescue of over 700 passengers aboard the RMS Titanic which sank below the Atlantic waves at around 2am this morning. Here is his report.

RMS Carpathia, 300 miles east of Newfoundland - The ship they said was unsinkable is no more. Vanished beneath the icy waters of the North Atlantic having taken approximately 1500 souls with her. I am aboard the RMS Carpathia among more than 700 desperate people who we lifted aboard in the early hours of this morning from lifeboats launched from the sinking liner between midnight and 2am.

(Tekst A2)

Saturday night

Rather cloudy across Scotland and parts of Northern Ireland, some rain or showers in the north. There will be clear periods elsewhere, and remaining dry. This will lead to a few mist patches in central areas.

Sunday

A very warm day with some sunshine, but clouds developing in central and eastern areas, leading to a few showers. The best of the sunshine will be in the west.

(Tekst A1)

The Titanic is a very famous ship. In 1912 it was new. It was the biggest ship in the world. It was also very beautiful and expensive. People said that it was very safe.

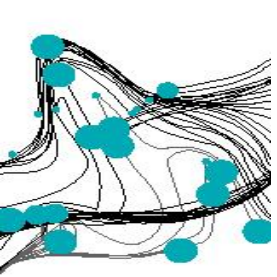
On April 12, 1912, it started to go on its first trip. It left Southampton, England. It was going to New York. It had over 2,200 people on it. There were 1,310 passengers and 898 crew.

On April 14, at night, there was a lot of fog. It was hard to see. The boat went very fast. It hit an iceberg. In only 2 ½ hours the boat sank. There were not enough lifeboats. Many people had to swim, but the water was very cold. 1,503 people died in the cold water.

## Feed up: waar werk ik naartoe?

### Welke kenmerken hebben teksten op A1, A2 en B1 niveau?

A1 titel .....	Type tekst Lengte zinnen Structuur zinnen / grammatica Type vocabulaire
A2 titel .....	Type tekst Lengte zinnen Structuur zinnen / grammatica Type vocabulaire
B1 titel .....	Type tekst Lengte zinnen Structuur zinnen / grammatica Type vocabulaire



# PRAKTIJK

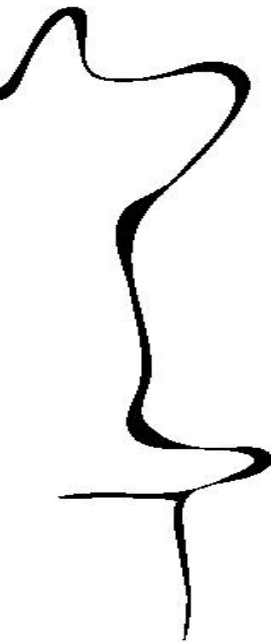
## Lessenserie leesvaardigheid Engels

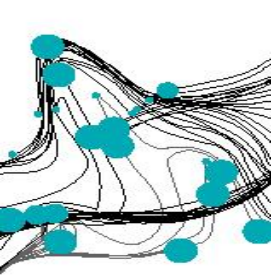
### Feed back: waar sta ik nu?

	Diataal	Ik (nu)	Ik (eind Ij 1)
Streefniveau Tekst	71 - 75		
Letterscore Tekst	A(goed), B(ruim voldoende) C(net voldoende) D, E		
Streefniveau leesvaardigheid	A2(+) eind leerjaar 1		

### Instrument: diatekst / diawoord Engels

DIA TEKST ENGELS				DIA WOORD ENGELS	
ELN	Ref.niveau	Letterscore	Lezertype	EWN	Letterscore
Timo Bollen 94	NAAR B1		A	- 73	B
Jules Bouwman 78	NAAR A2		A	- 77	B
Jari Coobs 91	A2		A	- 75	B
Dave ten Have 78	NAAR A2		A	- 69	C
Thijs ten Have 64	A1		C	Compenserende lezer	E
Kim Hillen 64	A1		C	- 60	D
Lode Hulshof 75	NAAR A2		B	- 63	D
Niels Hummelink 70	A1		B	- 64	C
Chiel Immink 65	A1		C	Compenserende lezer	
Melissa Jacobs 65	A1		C	Schoolse lezer	E
Ivar te Molder 65	A1		C	- 58	E
Marijn Mooij 78	NAAR A2		A	- 74	B
Tess Penterman 66	A1		C	- 60	D
Jan van den Putte 92	NAAR B1		A	- 75	B
Jorn Rietberg 58	NAAR A1		E	Probleemlezer	E
Severino Rietberg 67	A1		C	- 68	C
Naomi Schokkin 66	A1		C	- 62	D





# PRAKTIJK

## Lessenserie leesvaardigheid Engels

Feed forward: hoe kom ik op mijn streefniveau?

Plan van aanpak tekst (tekstbegrip)

- 1.
- 2.
- 3.

Plan van aanpak woord (woordenschat)

- 1.
- 2.
- 3.





Hoe kom ik op mijn streefniveau?

Plan van aanpak Tekst (tekstbegrip):

1. meer teksten lezen in Engels  
en meer Engelse TV series

2. meer op internet opzoeken als  
ik iets niet snap

3.

Plan van aanpak Woord (woordenschat):

1. meer op internet dingen doen wat me  
met engels te maken heeft

2.





Hoe kom ik op mijn streefniveau?

Plan van aanpak Tekst (tekstbegrip):

1. meer lezen
2. woordenschat verbeteren
- 3.

Plan van aanpak Woord (woordenschat):

1. meer woordjes leren
2. minder snel translate gebruiken

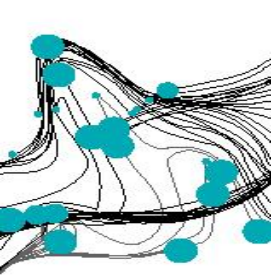
Hoe kom ik op mijn streefniveau?

Plan van aanpak Tekst (tekstbegrip):

1. vaker leren
2. beter lezen
3. beter leren

Plan van aanpak Woord (woordenschat):

1. meer woorden leren
2. ~~meer~~ beter woorden leren



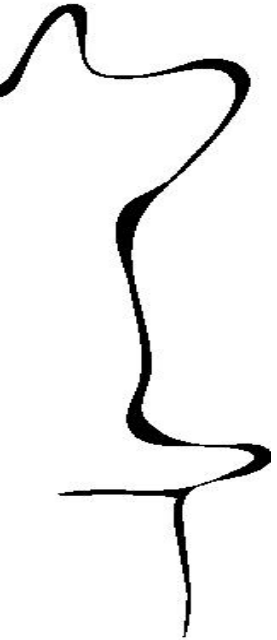
# PRAKTIJK

## Lessenserie leesvaardigheid Engels

### DIFFERENTIATIE: AANSLUITEN BIJ LEERBEHOEFTE VAN LEERLINGEN

Differentiatie in werkvorm en aanvullend lesmateriaal:

A-lezers	Teksten op niveau samen lezen
B-C-D lezers	Met gerichte opdracht samen teksten analyseren
E-lezers	Samen met docent teksten analyseren met aandacht voor leesstrategie en woordbegrip



# PRAKTIJK

## Les scheikunde over structuurformules van aminozuren

Formatief toetsen m.b.v. “whiteboards”



Leerlingen beantwoorden individueel een vraag.



Of leerlingen werken in groepjes aan een vraag.

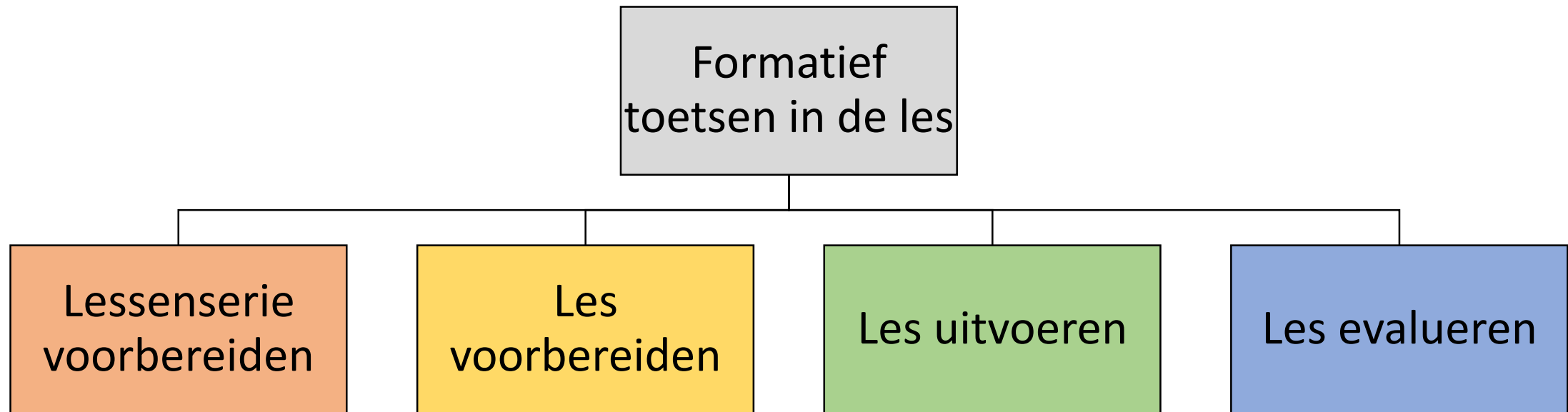


Docent ziet in een oogopslag of de leerlingen kennis hebben.



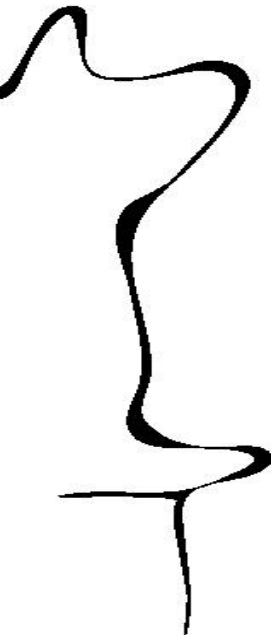


# VAARDIGHEDEN FORMATIEF TOETSEN IN DE LES

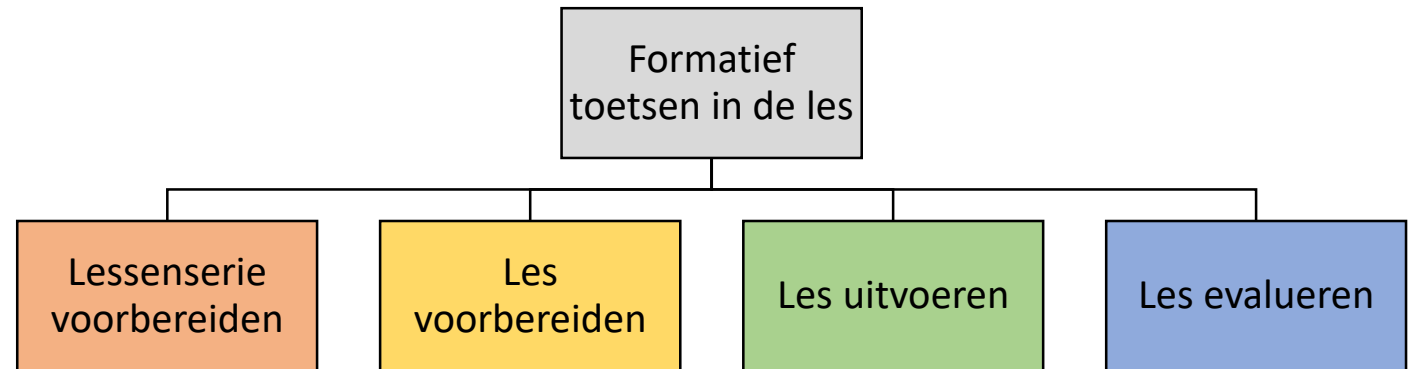




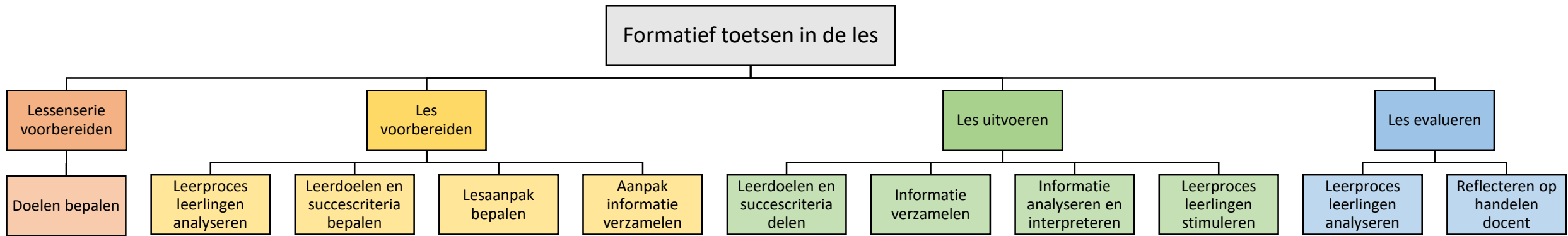
# FORMATIEF TOETSEN IN DE LES



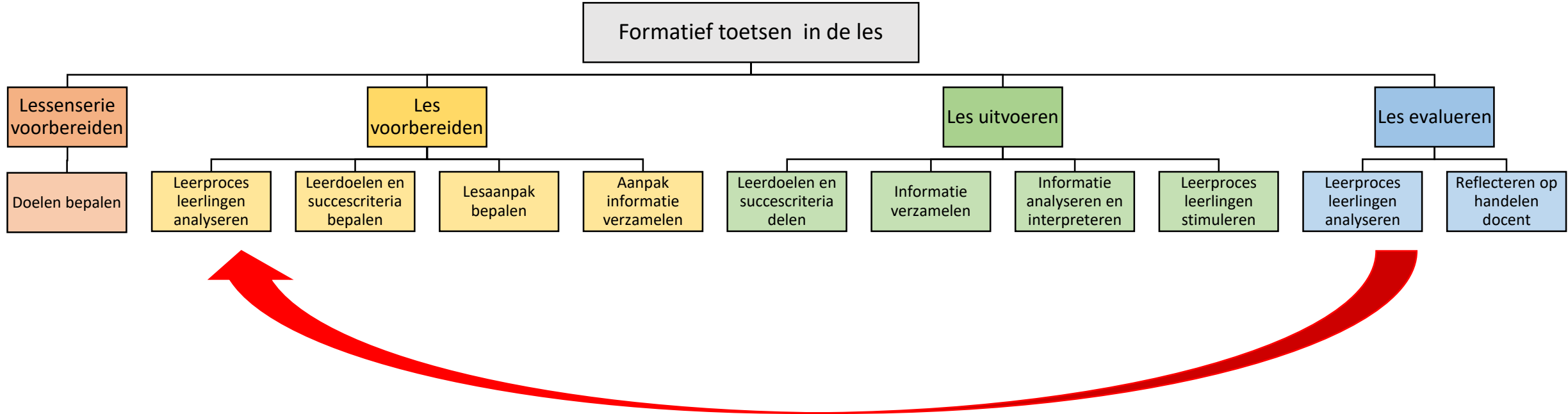
Bedenk samen met je buurman / buurvrouw een voorbeeld van wat een docent doet als hij / zij formatief toetsen toepast in de les. Gebruik per fase een post-it en plak deze vervolgens op de poster (zet je vak op de post-it)



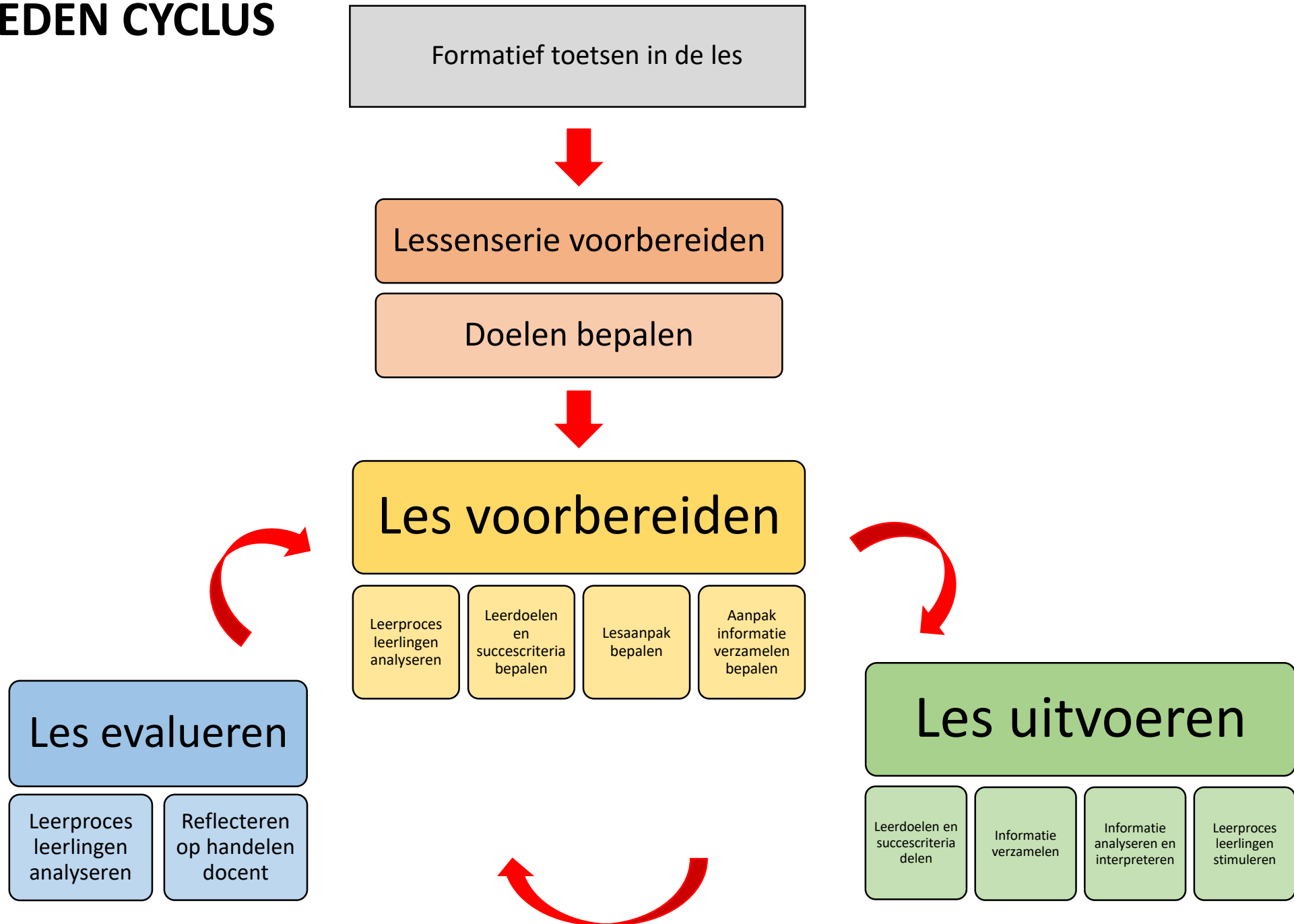
# VAARDIGHEDEN SCHEMA FORMATIEF TOETSEN



# VAARDIGHEDEN IN CYCLISCH PROCES



# VAARDIGHEDEN CYCLUS





# HOE ZIET SUCCES ERUIT?

## Vaardigheden

### 1. Lessenserie voorbereiden

## Hoe ziet succes eruit.....

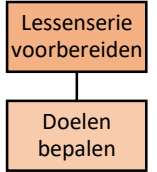
De leraar bereidt zich voor op het onderwijs voor de komende lessenserie waarbij het vaststellen van de doelen voor de komende periode centraal staat.

### 1a. Doelen bepalen

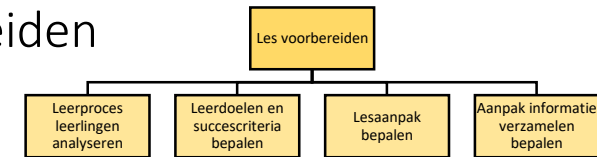
De leraar vertaalt de leerlijn van vak inhoud naar leerdoelen. De leraar formuleert inhoudelijke doelen (op basis van kritische beschouwing van de methode, leerlijnen, referentieniveaus en handelingsniveaus) die voldoen aan de volgende criteria:

- Specifiek
- Ambitueus
- Passend bij de groep

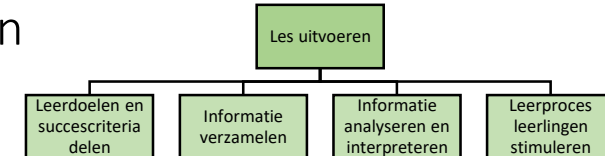
Lessenserie voorbereiden



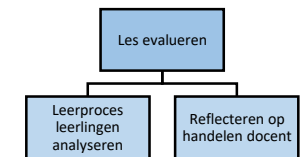
Les voorbereiden



Les uitvoeren

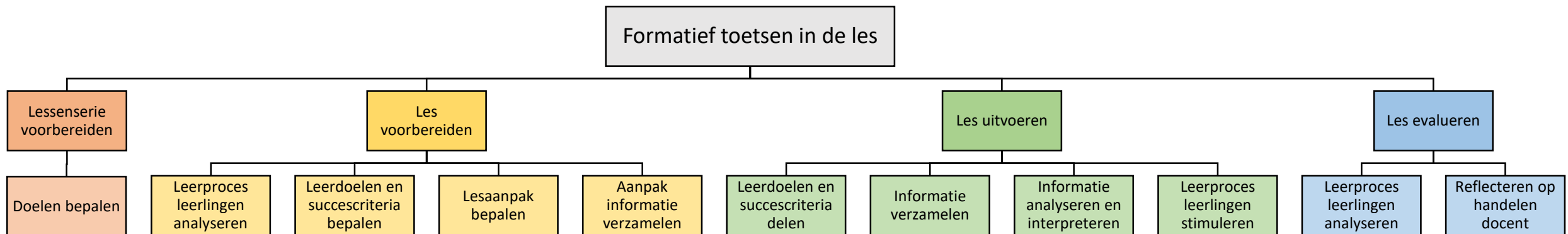


Les evalueren



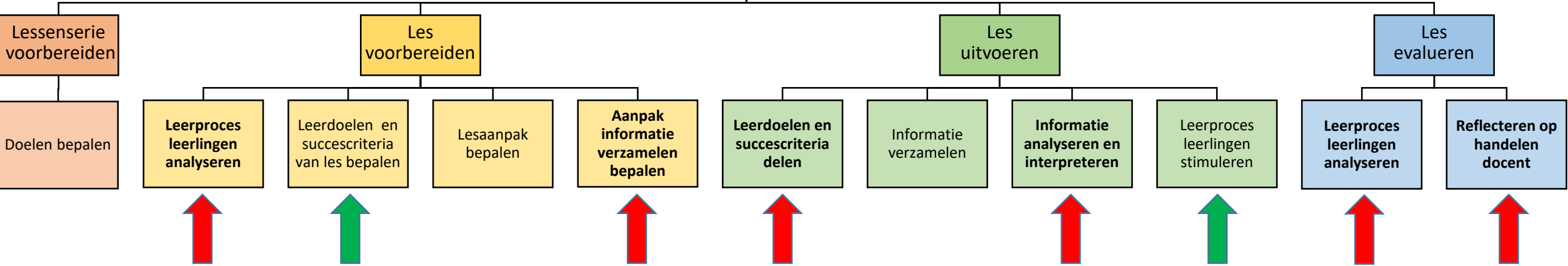
# REFLECTIE OP EIGEN LESPRAKTIJK

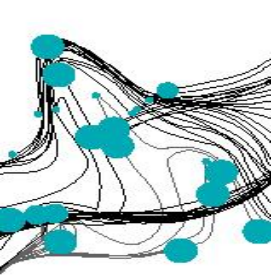
Welke vaardigheden hiervan beheers je goed en welke behoeven nog aandacht?



# INFORMATIE ANALYSEREN

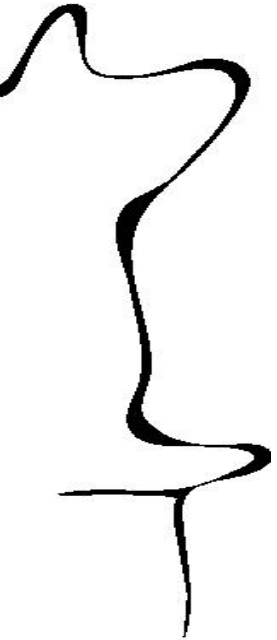
Formatief toetsen in de les





# COMPLEXITEITSFACTOREN

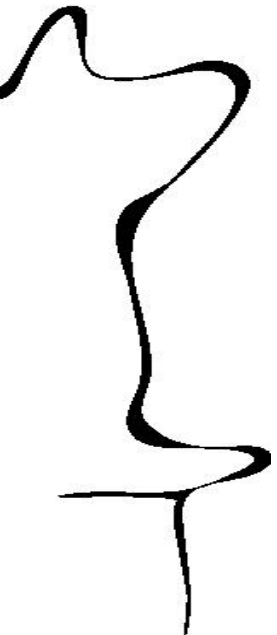

- Omvang van de groep
- Samenstelling van de groep
- Lesmoment
- Leerdoel
- Organisatievorm
- Mate van ondersteuning door de methode / instrument
- Beschikbaarheid van gedifferentieerd lesmateriaal



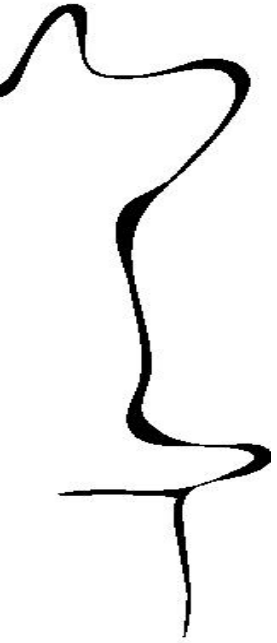
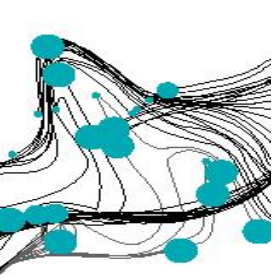


# NAAR (PILOT)TRAINING

Input voor ontwikkelen training formatief toetsen:

- 
- Onderzoek bij experts (docenten) o.a.:
    - Vaardighedenschema
    - Prestatiedoelen: hoe ziet succes eruit?
    - Complexiteitsfactoren
  - Ontwerpprincipes voor het leren van een complexe taak, o.a.:
    - Leertaken: uitgaande van een hele taak benadering
    - Taakklassen: van eenvoudige leertaken naar meer complexe leertaken
    - Inductief leren: leren door te doen en door te ervaren hoe het is om de taken uit te voeren
  - Principes voor docentprofessionalisering, o.a.:
    - Focus op vak inhoud en vakdidactiek
    - Actief en onderzoekend leren door leraren
    - Evidence based; krachtige, praktische, uitdagende voorbeelden
- 



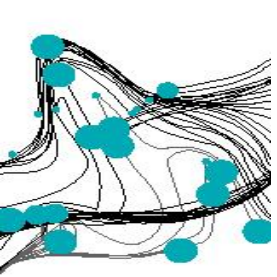


# informed

## **informed education**

Professionaliseringstraject voor docenten in het VO, najaar 2019

Interesse: [c.h.d.wolterinck@utwente.nl](mailto:c.h.d.wolterinck@utwente.nl)



# TOT SLOT

Mijn volgende stap op weg naar een formatieve evaluatie cultuur is....

- Ga naar [www.menti.com](http://www.menti.com)
- Gebruik de code **21 80 99**



# Mijn volgende stap op weg naar een formatieve evaluatie cultuur is.....

Voraf lesdoelen benoemen en aan het eind van de les bespreken

Duidelijk de succesfactoren aangeven. Dan aanpak met/door leerling laten bepalen

Reflecteren op huidige (formatieve) lespraktijk met collega's.

Nadenken over registreren van informatie

Vanuit doelen voorbereiden en leerlingen bewust meenemen in dit proces

Formatieve vocabulairetoetsjes maken in Itslearning.

Doelen expliciteren

Vanuit gezamenlijke doelen gaan werken

Een manier vinden om de voortgang van leerlingen bij te houden, zodat dit voor leerling, ouder, coach en vakdocent inzichtelijk wordt.



# Mijn volgende stap op weg naar een formatieve evaluatie cultuur is.....

antwoorden op whiteboards laten geven

Online zoeken naar voorbeelden van formatieve manieren om niveau individueel te testen (niet alleen gericht op neus voor kwaliteit creëren)

Onderzoeken hoe deze te kunnen integreren op bestaande lesmateriaal...bij een periode/vaardigheid/hoofdstuk van een leerjaar beginnen

Leerdoelen en succescriteria bepalen  
Feedbackinstrumenten zoals rubrics ontwikkelen

De eerste stap die ik ga zetten (morgen) is het geven van feedback op het gemaakte huiswerk en op basis van die resultaten mijn les maken.

Met mij team delen wat al goed gaat (vieren) de volgende stap bepalen (uitdagend haalbaar doel).

Leerlingen meer betrekken bij hun leerproces in relatie tot de leerdoelen en informatie verzamelen over de effectiviteit van huidige lessen volgens dezelfde leerlingen

Leerlingen zelf de succesfactoren laten ondervinden aan de hand van voorbeelden

-Indelen klas in 3 groepen (goed, voldoende, meer hulp nodig) en deze groepen met de stof aan de slag laten gaan. - feedback laten geven op elkaar





# Mijn volgende stap op weg naar een formatieve evaluatie cultuur is.....

Leerdoelen duidelijk formuleren en klassikaal evalueren

Eerst meer helderheid verschaffen hoe FT er echt in de praktijk uitziet

Ontwikkelen van registratie van resultaten / behaalde doelen

Bedenken hoe ik alle facetten (naast cijfers) kan registreren en daarmee kan terugkoppelen

Reflecteren op lespraktik, leerlingen aan zet, peerfeedback

White bords gebruiken Leerlingen zelf succes items katen geven Leerlingen betrekken bij hun l proces

Naar groter ge

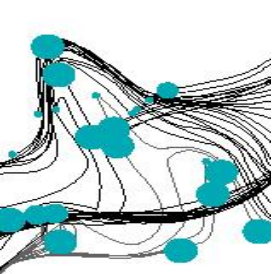




# Mijn volgende stap op weg naar een formatieve evaluatie cultuur is.....

Mijn team vragen of zij lessenseries en lessen in concrete leerdoelen kunnen beschrijven. Zo ja op welke manier ga jij checken hoe ver jouw leerlingen zijn.



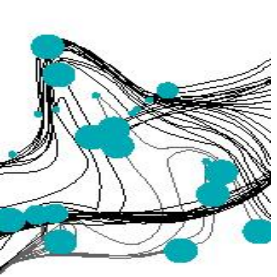


# LITERATUUR

Deze presentatie is grotendeels gebaseerd op:

- Kippers, W.B., Wolterinck, C.H.D., Schildkamp, K., & Poortman, C. L. (2018). Teachers' views on the use of assessment for learning and data-based decision making in classroom practice.
- Van der Kleij, F.M., Heitink, M.C., Hoogland, I.L., Kippers, W.B., Dijkstra, A., & Veldkamp, B. (2014). *Voorwaarden voor effectieve formatieve toetsing, een praktische review*. Review Studie uitgevoerd in opdracht van en gesubsidieerd door NRO.
- Van der Kleij, F. M., Vermeulen, J. A., Schildkamp, K., & Eggen, T. J. H. M. (2015). Integrating data-based decision making, assessment for learning and diagnostic testing in formative assessment. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 22, 324–343.
- Wiliam, D., & Leahy, S. (2015). *Embedding formative assessment. Practical techniques for k-12 classrooms*. West Palm Beach: Learning Sciences International.
- Wolterinck, C.H.D., Kippers, W.B., Schildkamp, K., & Poortman, C.L. (2016, April). Factors influencing the use of formative assessment in the classroom. Artikel gepresenteerd op de AERA conferentie, 9 april 2016, Washington D.C., USA.

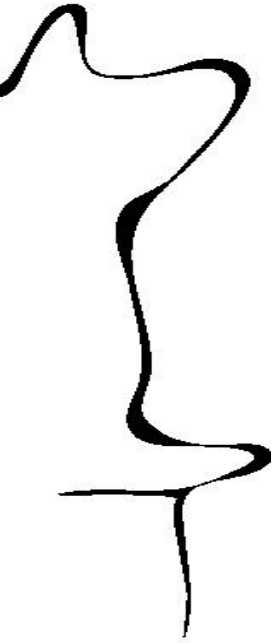


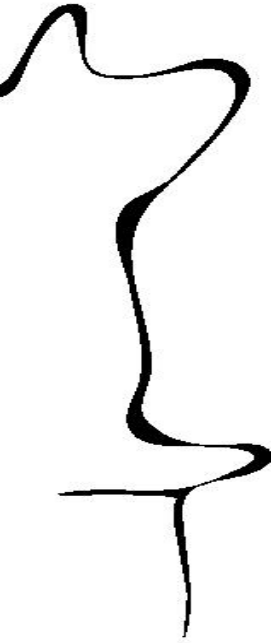
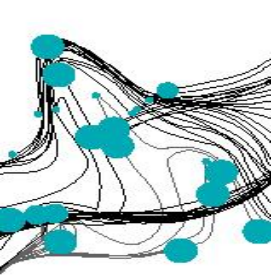


# LITERATUUR

Aan de slag in de praktijk:

- 5 Minuten Formatief, Hans van Leeuwen, uitgever: Onderwijs Maak je Samen.
- Formatieve assessment integreren in de praktijk, Siobhan Leahy en Dylan Wiliam. Uitgever: Bazalt Educatieve Uitgaven (ISBN: 9789461182449)
- Toetsrevolutie, naar een feedbackcultuur in het voortgezet onderwijs, Dominique Sluismans. Uitgever: Phronese (ISBN: 9789490120207). Download beschikbaar op: [http://toetsrevolutie.nl/?page\\_id=79](http://toetsrevolutie.nl/?page_id=79)
- Cijfers geven werkt niet, Dylan Wiliam en René Kneyber. Uitgever: Tenbrink uitgevers (97890778662)





# informed

## **informed education**

Professionaliseringstraject voor docenten in het VO, najaar 2019

Interesse: [c.h.d.wolterinck@utwente.nl](mailto:c.h.d.wolterinck@utwente.nl)